

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in veija na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 48. V torek 28. novembra 1854. III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje.)

XXI. Kako se iz sadja vino (mošt, tolkla) naredi.

Dobro sadje nam daja veliko živeža, pa tudi prijetno pijačo, koja dobremu gospodarju pri domu veliko odrine, ali če ga proda, mu dobiček prinese, da druge potrebšine laglej poskerbi. Věditi je treba, kdo hoče dobro vino iz sadja narediti:

1. *Vse sadje*, iz kojega hočemo mošt narediti, mora biti *zrelo*. Mešanca: *zeleno, zrelo in prezrelo* sadje ti ne stori dobrega vina, ker ob enem ne zavreje. Zavoljo mnogoverstne vgodnosti sadja se ne sme tedaj mošt ves na enkrat delati, ampak poredoma, kakor je sadje dozrelo, bodi si pa plemena kakoršnega hoče, se mešati sme. Dostojna mešanica različnih plemen da vinu veliko boljši okus, kakor enojnega plemena.

2. Da le *pusto, terdomočno, nežlahno* sadje dobro, stanovitno vino da, p. tepke, drobnice, černevke, lesnike, vinšce itd. Bolj ko je žlahno in vodeno sadje, slabeje vino je iz njega, in manj časa se da hraniti.

3. Sadje za vino ne smé pomlajeno ali kaj zmehčano biti, temuč terdo, zrelo. Skvasene tepke tako tudi druge gruške, še menj pa ognilo sadje niso za vino.

4. Stlačen mošt se skoz rešeto precejen u dober vinski sod vliva, in pred ko je mogoče napolni, scer se nerodno sčisti.

5. Močno in naglo vrenje stori, da mošt vlečljiv ne postane. To se pa pospěši — da mošt tudi pri merzlem vremenu hitrejši vre — če se deseti del vina, ki je v sodu, zavrěti da, in po tem zopet med ovo zmeša.

6. Ko je vrenje dokončano, se mošt u druge sode preljuje; tako ostane lepše barve, bolj okusen in žlahen. Sodi se denejo u hladno klet, kde ni kisline, repe, korenja itd., da se ne skazi; tudi se morajo zalivati, da so čez in čez polni, ali se dobro zavehati, da zunajni zrak vina ne spridi.

7. Če hočeš sadnemu moštu lepo rudečo barvo dati, daj černih bezgovih jagod, černic (borovnic) ali pa malnic s sadjem u prešo, ali pa njih soka v sod vlij, pred ko drožje meče.

8. Prav dober kus se moštu da, in sadni dub zgubi, če se mu pred, ko drožje meče, pest suhega bezgovega cvetja v sod verže, ali pa sladke skorje, ali druge prijetne dišave u rutico zavezane, na niti obešene, dva ali tri tedne u sredi sode vtopljene pusté.

9. Močno se sadni mošt zboljša, če se vanj, preden drožje meče, dobrega vinskega mošta primeša, ali pa, kakor hitro se včisti, v drug sod na vinske drožje pretoči.

Tega pa Bog vari, da bi kdo tako zboljšano sadno vino za grojzdno nevednim prodajal!

(Dalje sledi.)

Franc Ksaver Lušin,

knezonađškof Goriški.

(Dalje.)

Tirolska deželja je med francosko vojsko prišla Bavarcom in Francozom v roke. Te žalostne in hude čase se je tu vse pre naredilo, bi rekel, vse prekucnilo. Kdor to pomisli, lahko spozna, da je bilo težko, gromovito delo, vse sopet zravhati in na pravo pot pripraviti. Ta butara je zadela našega Lušina. On je dobil nalogo, vse duhovne reči, posebno kar plačilo duhovnikov in šole zadene, na novo vravhati. Tri leta se je Lušin s tim opravilom trudil, se povsod zkazal kot ravnodušnega, pravičnega, dobrotljivega in skušenega moža. Vse ga je ljubilo in spoštovalo. Tudi presvitli cesar Franc se je milostljivo na-nj ozerl. Stolica Tridentinskega škofa je bila že celih pet let prazna. 12. novembra 1823 je bil mnogozaslužen, obče ljubljeni in spoštovani Lušin od cesarja za Tridentinskega

škofa imenovan, ter od svetega očeta, papeža Leona XII., 12. maja 1824 poterjen. V Solnogradu je bil potem 3. oktobra 1824 od knezonadškofa, Avgušтина Gruber-ja, za škofa posvečen. 17. oktobra so na to Tridentanci svojega novega škofa s veliko slavo in s velikim veseljem v svoje mesto sprejeli in vpeljali. —

Kot referent v duhovnih in šolskih zadevah je Lušin — novi škof — tudi pri Talianih, ki v južnih krajih Tridentinske škofije stanujejo, močno slovel. Pa vendar — on ni bil rojen Talian, ni bil žlahnega rodu, in to marsikomu ni dopadlo. O začetku je bil clo primoran, na bolj odleznem in manj ročnem mestu prebivati. Pa naj si bode, kar mu drago — Lušin je znal vse poravnati, vse prenesti. Že je 30 let minulo, kar je Lušin kot višji pastir pasel Tridentinske ovčice, in vendar je sedajni knezoškof Tridentinski, njegov naslednik, od nekdanjega škofa pregovoril slavne in hvalne besede, ko je svojim vernim oznanil smert Lušinovo. Le poverhno hočemo tu sem postaviti njegove lepe besede. Naj večja skerb Lušinova je bila, si izrediti pridne in brumne duhovnike. Veliko denarjev je na to obrnil, duhovno seminišče razširiti. Skerbno je gledal, kako mladi bogoslovci v znanostih napredujejo, in vselej se je s pobožnim sercom vedleževal njih duhovnih vaj. Obnovil in vravnal je tudi svoje duhovno svetovavstvo, in pri tem sitnem opravilu se obnašal pravično in stanovitno, vedno le na to gledaje, kar je na božjo čest in na srečo svojih ljubih duš. Poravnal je toraj narprej potrebne reči okoli sebe v svoji bližnjavi, in potem se podal tudi po svoji škofii, vse pregledal in popravil, kar in kolikor je mogel. Vsi so priložnosti dobili dosti, spoznati, kako brumnega, miloserčnega in dobrotljivega škofa da imajo! Njegova prebrisana glava, njegova velikoletna skušnja in njegova dobra volja je povsod — naj da je bila reč še tako zamotana — znala poravnati, svetovati in pomagati. Mož rahle besede, goreče ljubezni, svete gorečnosti, in ojstrega zatajevanja je bil tako ponižen in krotak, da ni nikoli veljati dal, kak or da bi sam kaj storil bil, vso čest prepustil je drugim; do bornih sirot je bil pa tako dobrotljiv, da je včasi njemu samemu po-

trebnih dnarjev zmajnikovalo, znebil se je včasi do zadnjega vinarja. Po pravici veljajo od njega Davidove besede (ps. 111, 9): „On razsija, deli bornim, njegova pravica ostane vekomaj, njegova moč bo povišana do česti in slave.“ In taka je tudi bila; vsim zvest pastir, skerben varh in dober oče si je tudi pridobil serce vsih svojih vernih. 10 let je pasel to svojo čedo; in ko se je bil glas raznešel, da ima po višjem povelji svojo Tridentinsko škofijo zapustiti, se je vse prestrašilo, vse je žalovalo. Bilo je kakor nekdej, ko je sv. apostel Pavl od svojih ljubljenih Efežanov slovo jemal. Vsi so žalovali in jokali se, da ne bojo več gledali njegovo obličje. —

Tako je govoril sedajni knezoškof Tridentinski svojim vernim in jim priporočeval, v svojih molitvah se spomniti rajnega knezoškofa Lušina. In gotovo so te besede vsim vernim globoko v serce segle, kajti bile so iz njih serc vzete in govorjene. Čest in slava tistemu, ki jih je govoril, — čest in slava pa tudi tistemu, od kterega je govoril jih! —

(Dalje sledi.)

Ogledalo pridnih otrok.

IV. Štefan.

Med visokimi Českimi gorami stoji samotna, in kakor od celega sveta ločena farna vas T., obdana od rodovitnih polj in zelenih pašnikov. Hiše, scer niske, so vender čedne in snažne, zmed njih srede pak se dviguje pod oblake beli stolpič farne cerkve, kazaje prebivavcom, kakor z perstom, gor proti nebeški domovini. Iz pod sive skale za vasjo izvira bister pladen studenec, ki se, prijetno šumljaje, skoz vas vije in preskerbljuje ljudi in živino obilno z zdravo pijačo. Neka sveta ihota je čez to dolinco razlita, in prebivavci njeni, ločeni po visokih hribih od posvetnega hrupa, živijo še dandanašnji prav po patriarhalno (staroočakovsko). —

Preteklo je že mnogo let, odkar se je v ti vasi bornim staršem rodilo dete, kteremu je blo pri sv. kerstu ime *Štefan* lano, in ravno on je, kterega na poti skoz življenje njegovo spremiti hočemo. Minulo je blo še komaj pol leta, kar je bil

naš Štefan luč sveta zagledal, ko mu že nemila smert starše kmalo enega za drugim pobere. Kaj se tedaj pravi: ljube starše imeti, od tega ni imel Štefan nobenega zapopadka, zakaj prezgodaj je omolknil mili glas in sladka pesmica ljubijoče matere pri njegovi zibelki, prezgodaj je zastalo blago serce in dela vajene roke skerbijočega očeta. Neka priletna teta je bla po smerti staršev Štefana v izrejo prevzela. Ljubila ga je scer, ko lastno dete, ali pri njej nar boljšeji volji je vender Štefan že v zgodni mladosti mnogo hudega preterpeti moral. Bla je namreč teta, desiravno zlo delavna in pridna, vender le revna, zakaj neka zastarana bolezen jo je mnogokrat na bolno postljo poderla, in če si je tudi o zdravlju kaj prihranila, je o boleznih koj urno vsega zmajnkalo. Bla je posebno o prvih letih, ko se je Štefan tu znajdel, revšina včasih tolkšina v bajtici, da bi se bil človek zjokal.

Pogosto bolehanje je teto le predobro prepričevalo, da se ji bo morebiti na zemlji kmalo za večno ločiti od svojega ljubega rejenca. Misel, komu ga bo izročila, ako jo Bog kmalo odtod pokliče, jo je včasih kej zlo vncemirovala, vender poznnavši skerb in vsegamogočnost Tistega, ki preživi tudi revnega červička v prahu zemlje, se je vedla v ti skerbi vselej lepo vtolažiti. Bla je namreč zelo pobožna in polna zaupanja v Boga. Skerbela pak je tudi serčno, zgodaj v nežno serčice ljubega Štefana vsajati seme pobožnega in brumnega življenja, in soznanjati ga s dobrim in ljubeznipolnim očetom v nebesih: prve besede, ki jih je fantek čenčljati zamogel, so ble posvečene v Njegovo češčenje. —

Med takimi okolščinami doraste Štefan sedmo leto, in ker je bla v vasi tudi šola, ga je teta zdaj pričela v šolo pošiljati. Gospod učeniku se je Štefan zastran svoje vbogljivosti, posebno pa še zastran bistrega uma kmalo zlo prikupil in poznajoči njegov revni stan so sklenili, posebno skerb v njegovo odgojenje obrniti. Ko se je bil dobro brati in pisati navadil so ga pričeli tudi z otroci premožniših staršev vred v petju in igranju na glasovirju zastonj podučevati. Posebno v tem predmetu se je Štefan tako dobro odrezoval, da je kmalo druge

oučence na glasovirju prekosil. Spoznal pa je tudi dobro kerb in dobrotljivost gospod učenika proti njemu, toraj jih je do končani šoli vselej popraševal, če mu imajo kaj opravka s tati; željel je namreč z tim se gospod učeniku hvaležnega kazovati, da jih je kam vbogal, ali jim kako drugo malenkost opravil. Opravljal pa je tudi vsako naročilo z nar večjo najljubnostjo in zvestobo, in vidilo se je, da seme, ki ga je teta v njegovo serce vsadila, poganja lep kal.

Pripetilo se je, da so ravno o tem času stare in pokvarjene cerkovne orgle popravljali. Štefan se je, kolikor mu je čas pripustil, kaj rad pri orglodelcih v cerkvi znašel in umetne dela pregledoval. Ker je bil tudi pripravljen vsako potrebno reč prinesiti iz pišal prah snažiti ali kaj drugega opraviti, so ga orglodelci prav radi poleg sebe vidili, in mu za plačilo tudi večkrat kaj od jedila podarili. To se je Štefanu posebno prišlo, ker teta je zopet bla bolezen tako poderla, da se že tri mesece ni ganila iz postlje. Milodari, ki jih je od sosedov prejemale, pak so bli tako pičli, da bi večkrat celi dan ne bla grižleja zavžila, ako bi ji Štefan od tega, kar je od dobrotnih orglodelcov ali včasih tudi od gospod učenika jedila prejemal, ne bil kaj prihranoval in ji domu prinašal. Sreča za teta, da je bil Štefan že tolko dorastel, da ji je mogel v nje revščini kaj prestreči, sreča pa tudi za Štefana, da je dober Bog teta kaj tako dolgo pri življenju ohranil, da si je sam že enkolko pomagati zamogel. To je bla pač le Božja dobrotljivost, kar je teta tudi dobro spoznala in večkrat z Štefanom vred z gorečo molitevjo se Bogu zato zahvaljevala. —

Bolezen tete se ni hotla zdaj na bolje obrniti; čutila je, da moči so jo skoraj popolnoma zapustile, toraj poprosi nek večer Štefana, naj gre gospod fajmoštra prosit, da bi jo prišli jutro z sv. zakramenti umerjočih previditi. Gospod fajmošter pridejo prec z Štefanom do bolne tete, pogledat, kako je počenti, in ker jo zlo slabotno najdejo, obljubijo še nicej sv. obhajilom priti. Kmalu potem se oglasi od cerkovnega tolpiča zvon, vabivši ljudi, spremiti sv. rešnje telo do revne olnice. Z gorečo svečico v rokah pričaka Štefan pred hišico

gospod fajmoštra, ki so, spremljeni od pobožne množice, prišli podeliti teti tisto tolažbo, ki jo sveta katoliška cerkev svojim vernim otrokom tako radodarno deli. Po končani pobožnosti, ko so bli gospod fajmošter in ljudje odšli, veli teta Štefanu, se k njeni postlji vsesti, in zdaj mu z slabim in milim glasom tako v živo začne ponavljati in priporočevati lepe navke, ki mu jih je dozdej delila, da so se Štefanu britke solze, kakor svitile jagode, dol po licih vlile. Ne pozabi, mu je slednič rekla, nikdar mojih navkov; boj se Boga, živi po njegovih svetih zapovedih, kakor sim te učila, in zagotovim te, če te tudi v ti boleznij jaz zapustim, On, ki nad oblaki kraljuje, te gotovo nikdar zapustil ne bo. Zdaj mu veli, k postelji poklekniti, da je, kakor je bil navajen, opravil večerno molitev, potem ga je blagoslovila, in mu vkazala, iti k počitku. Kmalo fantiček sladko zaspi! —

(Dalje drugi pot.)

Drobtinčica.

* Spet je prišlo (pri Braumüller-ju na Dunaju) *dojce* delo slavnega rojaka našega drja. *Miklosiča* na dan:

Formenlehre der alt-slovenischen Sprache, 2. natis, močno pomnožen, kar se tiče stvari, pa tudi s tem, da našteva povsod izvornike s stranmi in verstami vred, kar ga proti prvemu iztisu posebno priporoča. Cena 2 fl.

Berilo staroslovensko (chrestomathia palaeoslovenica), iz različnih *starih* spisov. Cena 1 fl.

Ker je v njem več znanih zgodeb iz sv. pisma (od egipt. Jožefa, Jakupa itd.), zato bo umel te spise lahko vsak brez besednjaka in se naučil samotež brez težave po staroslovenski. Kdor hoče pisati *dobro po naše*, tisti mora znati tudi vsaj poglavitne lastnosti častitljivega jezika prededov naših. Naj bi si toraj omislil vsak pisavec slovenski le-te oboje izverstne bukve slovečega jezikoznanca, ki je spet pomnožil ž njimi velike zasluge svoje v pismenosti staroslovenski.

Oglas.

* „Šolski prijatelj“ bode skoraj že 3 leta star. S novim letom ga bomo enmalo spreoblekli. Več rodoljubov in družtvenikov je nas prigovorilo na to. Zatorej bomo „šolskega prijatelja“ takole spremenili:

- a) Izhajal bode vsak mesec le enkrat, in scer na dveh in, ako se dosti naročnikov oglasi, na dveh do treh tiskanih polah ter 15. den vsacega mesca.
- b) Donašal bode narprej različne poezije, zgodovinske in druge povesti izvirne in prestavljene, životopise imenitnih Slovanov, poto- in krajopise, sestavke iz zgodovine, narodopisja, basno- in naravoslovja, slovstveni pregled, kjer se bodo nove slovanske knjige naznanovale in kratko presojevale, nekaj od šolskih reči, različne drobtinčice in vse, kar naše družtvo zadeva. Vsak mesec bomo na znanje dajali, kdo je na noviö pristopil, kdo je plačal alj kej podaril itd.

Pisalo se bode vse v lahko razumljivej pa vendar čistej slovenščini, kakor jo v novih berilih za gimnazialne šole nahajamo.

- c) Veljal bode zanaprej: za *družtvenike* 1 fl. sr., za *nedružtvenike* pa 2 fl. 12 kr. na leto.

Vse dosedajne gg. naročnike lepo povabujemo, da nam tudi prihodnje leto zvesti ostanejo; posebno mislimo, da nobeden naših gg. družtvenikov ne bode gledal na eden goldinar, s katerim bode naš edini lepoznavski časopis podpiral in si za majhen dnar kej mikavnega in koristnega za celo dolgo leto prikupil.

Vas pa, častiti spisatelji in domoljubi! vas lepo vabimo, podpirajte nas marljivo! Kar rokopisov že imate alj jih napravite: pošiljajte jih v Celovec pod naslovom podpisanega vrednika. Za vse, kar se tiskalo bode, hočemo radi in pošteno plačevati. Tistim gg. pisateljem pa, ki za svoje sestavke plačila ne tirjajo, bomo poštnino povračevali in eden alj dva iztisa „šolski prij.“ pošiljali. S Bogom! Andr. Einšpieler.